

രാഷ്ട്രീയമ്മ

പതിനൊന്നു വർഷത്തിനുശേഷം രാഷ്ട്രീയമ്മയെ കണ്ടപ്പോൾ, അവളിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട മാറ്റത്തിലല്ല അത്ഭുതം, അവൾക്കു മാറ്റങ്ങൾ വന്നിരിക്കാമെന്ന് അതേവരെ ഓർക്കാതിരുന്നതിലാണ്.

നീലഗിരിയിൽനിന്നും പോന്നതിനുശേഷം പലപ്പോഴും ഞാൻ രാഷ്ട്രീയമ്മയെപ്പറ്റി ഓർത്തിട്ടുണ്ട്. കരിങ്കൽപ്രതിമപോലെയുള്ള ആ ശരീരവും ആ ചങ്കുറവും മനസ്സിൽനിന്ന് ഒരിക്കലും മായുമെന്ന് വിചാരിച്ചില്ല. പക്ഷേ, കാലമെന്ന ആ വലിയ താമശയ്ക്കിടയിൽ എല്ലാം മാഞ്ഞു മാഞ്ഞ് പോകുന്നു. എന്നാലും വല്ലപ്പോഴുമൊക്കെ ഓർക്കാതിരുന്നിട്ടില്ല.

ഇരുട്ടത്ത് കൈയും വീശി കുതിച്ചു നടന്നുവരുന്ന രാഷ്ട്രീയമ്മയെ കണ്ടറിയിക്കുക വയ്യ. കേട്ടറിയാം, കൈകളിലെ അയഞ്ഞ വെള്ളിവളകൾ പൊട്ടിച്ചിരിക്കും.

ഇളംനീലവർണ്ണമായ ആകാശത്തിനു ചുവട്ടിൽ അലംഭാവത്തോടെ കിടക്കുന്ന പച്ചക്കുന്നുകളുടെ കരുത്തും കമനീയതയും രാഷ്ട്രീയമ്മ എപ്പോഴും ഓർമ്മപ്പെടുത്തി.

ആ രാഷ്ട്രീയമ്മയാണോ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്നത്?

ഞാൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി ഊന്നിനോക്കി. കറുത്തുനീണ്ട വിരൽത്തുമ്പുകൾക്കിടയിൽ അമ്പിളിത്തൂണുകൾക്ക് ഇന്നും തിളക്കവും ശുചിത്വവുമുണ്ട്. മുകളും കണ്ണുമെല്ലാം അതേപോലെതന്നെ. ടോർച്ചടിക്കുന്നതുപോലെയുള്ള ചിരിയും വ്യത്യാസമില്ല. ടോർച്ചിലെ ബാറ്ററിക്ക് സ്വല്പം ശക്തിക്ഷയം പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്ന് തോന്നി.

എങ്കിലും രാഷ്ട്രീയമ്മയുടെ തലയിൽ ഒന്നുരണ്ടു വെള്ളിവരകൾ. അവ അസാധാരണമുണ്ടാക്കുന്നു. വേണ്ടാത്തിടത്താണ് വന്നുകയറിയത്.

കാളക്കുട്ടന്മാരെപ്പോലെയുള്ള പതിനൊന്നു വർഷങ്ങൾ ചുരമാന്തി ഓടിപ്പോയിരിക്കുന്നു; എന്നിട്ടും രാഷ്ട്രീയമ്മയ്ക്ക് ഇത്രയൊക്കെയെ സഞ്ചരിച്ചുള്ളവല്ലോ എന്നായിരുന്നു ആലോചിക്കേണ്ടിയിരുന്നത്. എന്തോ, അങ്ങനെ വിചാരിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല.

മിസിസ് നായർ ഓർമ്മപ്പെടുത്തി: 'രാഷ്ട്രീയമ്മയെ ഓർമ്മയുണ്ടോ?'

മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. പൂഞ്ചിരിക്കൊണ്ടതേയുള്ളൂ. മിസിസ് നായർ

വീട്ടുകാരി ചെയ്യേണ്ട മര്യാദ ചെയ്തു. രാച്ചിയമ്മയെ എനിക്ക് ആരും പരിചയപ്പെടുത്തിത്തന്നതല്ല. നീലഗിരി വയനാട്ടിലേക്ക് ഉദ്യോഗസ്ഥനായി വന്നിട്ടു നാലു ദിവസം കഴിഞ്ഞിട്ടേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അന്ന് അവിടെ ഹോട്ടലില്ല. പീടികയില്ലെന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. ചായത്തോട്ടങ്ങളിലെ വേലക്കാരെ പിടിച്ചുപറിക്കാനും കള്ളക്കടത്തുകൾക്കു സൗകര്യമുണ്ടാക്കു വാനുമായി ഒരു കടയുണ്ട്. അവിടെനിന്നു വാങ്ങിയ സോപ്പ് തേച്ചു കുളിച്ചാൽ ദേഹത്തിൽ ഒട്ടലുണ്ടാകും. കടുകുവറവിട്ടാൽ കറി എലിക്കൊട്ടം മണക്കും!

ഞാൻ എവിടെ താമസിക്കും? എവിടെ ഭക്ഷണം കഴിക്കും?

സ്നേഹിതന്മാർ ഒരു വീടും ഒരരിവെപ്പുകാരനെയും ശരിപ്പെടുത്തിത്തന്നു. ആ കെട്ടിടത്തെ വീടെന്നും ആ ചെറുക്കനെ അരിവെപ്പുകാരനെന്നും വിളിക്കാൻ തന്നെയായിരുന്നു എനിക്കിഷ്ടം.

ഞാൻ ഉന്മേഷവാനായിരിക്കുവാൻതന്നെ ആഗ്രഹിച്ചു. ജീവൻ എന്ന ഈ ആകസ്മികവും അനിർവചനീയവുമായ മഹാപ്രവാഹം ഏതെല്ലാം കുന്നിൻ ചെരിവുകളിലൂടെയും കൽത്തളങ്ങളിലൂടെയും അരുവിക്കരകളിലൂടെയും പാഞ്ഞുപോകുമെന്നോ ആകാശത്തിലെ നിറഭേദങ്ങൾ അതിന് എന്തെല്ലാം രൂപപരിണാമങ്ങളുണ്ടാക്കുമെന്നോ ആർക്കു പറയാൻ പറ്റും?

മൂന്നാംദിവസം ഞാൻ അമ്മയ്ക്കെഴുതി: 'എനിക്കിവിടെ സുഖമാണ്. നല്ല പ്രദേശം. നല്ല ആളുകൾ.'

എഴുതിവെച്ച കത്തിനുമേൽ മേൽപ്പുരയിൽനിന്നു വെൺചിതൽ കൊഴിയുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

അപ്പോഴാണ് രാച്ചിയമ്മ വന്നത്. അതിർത്തിയിൽ വേലിത്തറിപോലെ വളർന്നു നില്ക്കുന്ന കാട്ടുചെടികൾ വകഞ്ഞുമാറ്റി, മുറ്റത്തേക്കു ചാടിനിന്നിട്ട് അവൾ വിളിച്ചു:

'എടാ ചെറുക്കാ!'

വിറകു കീറുകയായിരുന്ന എന്റെ അരിവെപ്പുകാരന് ആ വിളി ഒട്ടും ഇഷ്ടമായില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. എങ്കിലും മറുപടി പറയാൻ ധൈര്യപ്പെടാത്തതു പോലെ മിഴിച്ചു നോക്കിനിന്നു.

'നിന്റെ യജമാനൻ ഇവിടെയില്ലേ?'

'എന്തുവേണം?'

'നിന്നോടല്ല, നിന്റെ യജമാനനോടാണു പറയാനുള്ളത്. ഇവിടെ ഉണ്ടോ?'

'ഉണ്ട്.'

'വിളി -'

ഒരു കാട്ടുകൊമ്പു പിടിച്ചൊടിച്ചു വലിച്ചു ചീന്തിയെടുക്കുന്നതിനിടയിൽ അവൾ നിർദ്ദേശിച്ചു.

ഞാൻ എല്ലാം ജാലകത്തിലൂടെ നോക്കിയിരിക്കുകയായിരുന്നു. അവളെ ഏതോ കരിങ്കൽക്കുന്നു പെറ്റ് പുറത്തേക്കെറിഞ്ഞതാണെന്നു തോന്നി.

ചെറുക്കൻ വന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഒന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതുപോലെ, ഞാൻ കോലായിലേക്കു ചെന്നു. എന്നെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾ കുറച്ചുനേരം തറച്ചുനോക്കിയിട്ടു ചോദിച്ചു:

‘നിങ്ങൾക്കു പാൽ വേണ്ടേ?’

‘വേണം.’

‘എന്നാൽ അതു പറയാതെ ഞാനെങ്ങനെ അറിയും? എത്ര കുപ്പി?’

‘ഒന്നരക്കുപ്പി.’

‘കാലത്ത് എത്ര?’

‘അര.’

‘ശരി. എടാ ചെറുക്കാ, നാളെ മുതൽക്കു വന്നു വാങ്ങിക്കൊണ്ടു പോന്നോ.’

‘ഇങ്ങോട്ടു കൊണ്ടുവന്നുകൂടേ?’

‘തിളപ്പിച്ചു കുറുകി പഞ്ചസാരയിട്ടു കൊണ്ടുവന്നാലോ!’

ചെറുക്കനും ഏതോ പറയണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. അവൻ എന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കിയിട്ട് വിറകുകൊള്ളികളുമെടുത്തു അടുക്കളയിലേക്കു പോയി.

അവൾ പിന്നെയും തുറിച്ചുനോക്കി നില്ക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ ചോദിച്ചു:

‘നാളെ മുതൽക്കു പാൽ...’

‘തരാം, പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ ചെറുക്കനോടു വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരാൻ പറയണം.’

‘അവനു സ്ഥലം അറിയില്ലായിരിക്കും.’

‘വായിൽ നാവില്ലേ? ചോദിക്കട്ടെ. പാൽക്കാരി രാച്ചിയമ്മ എന്നു പറഞ്ഞാൽ എല്ലാവരും അറിയും. മനസ്സിലായോ?’

‘ഓ.’

അവൾ ഒരിക്കൽക്കൂടി തുറിച്ചുനോക്കിയിട്ട് പിന്തിരിഞ്ഞു. കാട്ടുചെടികൾ വളഞ്ഞുമാറ്റി കടന്നുപോയി.

പെട്ടെന്ന് കുറ്റിക്കൊടുകളുടെ മറവിൽനിന്നു വിളിച്ചുപറയുന്നതു കേട്ടു: ‘വണ്ടക്കെണ്ണിന്റെ ചെരിവിലാണു നമ്മുടെ വീട്, ചെറുക്കനോടു പറഞ്ഞതേക്കിൻ.’

പന്നി പുളയുന്ന നെൽവയലിലെന്നപോലെ, കാടിന്റെ മുകൾപ്പുരപ്പിലുണ്ടായ അല വളഞ്ഞുപുളഞ്ഞു ദൂരെ മറഞ്ഞു.

കുട്ടിക്കാലത്തു പഠിച്ച വരി ഞാൻ ഓർത്തു: ‘ഇവളപ്പേടിച്ചാരും നേർവഴി നന്നല്ല.’

പിറ്റേന്നു പാലിനു പോയ ചെറുക്കൻ രാച്ചിയമ്മയുടെ വീടു കണ്ടെത്തിയില്ലെന്നും പറഞ്ഞു മടങ്ങിപ്പോന്നു.

അഞ്ചുനിമിഷം കഴിഞ്ഞില്ല, കാട്ടുചെടികൾക്കിടയിൽനിന്നു രാച്ചിയമ്മ ഒരുലുമിനിയപ്പാത്രവുമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു:

‘എടാ ചെറുക്ക, നീ കുന്നിൻചെരിവിൽ വന്നു മിഴിച്ചുനോക്കിനിന്നു മടങ്ങിപ്പോന്നല്ലോ. പാലിതാ.’ അവൾ എന്റെ നേരെ നോക്കിയിട്ടു തുടർന്നു:

‘നാളെ ഞാൻ കൊണ്ടുവരില്ല, തീർച്ച. ഈ ചെറുക്കനു ബുദ്ധിയില്ലേ?’

ചെറുക്കൻ മുഖം വീർപ്പിച്ച് പാൽപാത്രം വാങ്ങി.

അകത്തേക്കു പോകുമ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ എന്റെ അരികെ വന്നു പറഞ്ഞു:

‘മലയാളക്കാരനാണെന്ന് പിന്നീടാണ് മനസ്സിലായത്.’

‘ഓഹോ!...രാച്ചിയമ്മയുടെ രാജ്യം ഏതാണ്?’

‘മൈസൂർ.’

ആ കർണ്ണാടകക്കാരി ഇത്രയും നന്നായി മലയാളം പറയുന്നതു കേട്ടപ്പോൾ അത്ഭുതം തോന്നി.

‘രാച്ചിയമ്മ എത്ര കാലമായി ഇവിടെ വന്നിട്ട്?’

‘നമ്മൾ വന്നതല്ല.’

‘പിന്നെ?’

‘നമ്മുടെ അമ്മയുടെ അമ്മയെ കൊണ്ടുവന്നു.’

‘ആര്?’

രാച്ചിയമ്മയ്ക്കു ലഘു. മറ്റൊന്നും ഞാൻ അവളിൽനിന്ന് പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു:

‘നിങ്ങളുടെ രാജ്യക്കാരൻ കൊണ്ടുപോന്നു.’

‘മലയാളിയോ?’

‘അതേ.’

‘രാച്ചിയമ്മയുടെ അച്ഛൻ?’

‘മുനിയപ്പൻ.’

മൂന്നു പ്രവിശ്യകളുടെ സന്തതിയായ രാച്ചിയമ്മയെ നോക്കിനില്ക്കാൻ രസം തോന്നി. അപ്പോഴേക്കും ചെറുക്കൻ പാത്രം തിരിച്ചു കൊണ്ടുവന്നു. പാത്രം വാങ്ങി കാട്ടിലേക്കു കാലെടുത്തുവെക്കുമ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു:

‘നാളെ നീ വന്നില്ലെങ്കിൽ, ചെറുക്കാ, യജമാൻ പാൽ കുടിക്കില്ല!’

പിറ്റേന്നു ചെറുക്കൻ സ്ഥലം കണ്ടുപിടിച്ച് പാൽ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നു. ഒരാഴ്ചയ്ക്കു രാച്ചിയമ്മയെ കണ്ടില്ല.

അന്നു വൈകുന്നേരം ആഫീസു വിട്ടുവരുമ്പോൾ, വഴിക്കുവെച്ച് ഒരു ബഹളംകേട്ട് അങ്ങോട്ടു നോക്കി. രാച്ചിയമ്മ ആരെയോ ശകാരിക്കുന്നു. ‘എ

തെമ്മാടി, തുടപ്പുക്കട്ടയെടുത്തു ഞാൻ നിന്റെ മുഖത്തലക്കും! പട്ടിണി കിടന്നു പല്ലിളിച്ചപ്പോൾ കാശു കടം തന്നതാണോ തെറ്റ്? കാശു കിട്ടിയപ്പോൾ നമ്മളെ തോല്പിക്കാൻ നോക്കുന്നോ? നമ്മുടെ രൂപം നീ ശരിക്കു കണ്ടിട്ടില്ല!

രാച്ചിയമ്മയുടെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരൻ 'ഷർഗവു' ത്തിലായിരുന്നു. അയാൾ പരുങ്ങിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: 'ഞാൻ നാളെ...'

'ഇപ്പോൾ കിട്ടണം എന്റെ കാശ്.'

രാച്ചിയമ്മ ആ ചെറുക്കന്റെ കൈയിൽനിന്നു പണം എണ്ണി വാങ്ങി. ആ യുവാവു കനപ്പിച്ച മുഖവുമായി പിൻതിരിയാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു:

'നീല്ക്ക്.'

'നി എന്തിന്?'

'ഇതു മടക്കിയെടുത്തോ. പലിശയൊന്നും വേണ്ട. മുതൽ മടക്കിത്തന്നല്ലോ. അതുതന്നെ സന്തോഷം മഹാരാജ!'

ചെറുപ്പക്കാരൻ പണം മടക്കിവാങ്ങാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അയാളുടെ അഭിമാനം വ്രണപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നു തോന്നി. രാച്ചിയമ്മ ഒരൊറ്റ അലർച്ച:

'വാങ്ങിക്കോ!'

അവൻ കൈനീട്ടിപ്പോയി. കാശു കൈയിലിട്ടു കൊടുത്തിട്ടു രാച്ചിയമ്മ രൂക്ഷമായി അവന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. ഓ, ഒരു പ്രമാണി!

ഒന്നും കാണാത്തതുപോലെയും മനസ്സിലാക്കാത്തതുപോലെയും ഓവു പാലത്തിനുമേൽ നിന്ന എന്റെ മുമ്പിലെത്തിയപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ പരുങ്ങിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

'ആ ചെറുക്കൻ സൂത്രക്കാരനാണ്. വാങ്ങിയാൽ കൊടുക്കില്ല. ഇപ്പോൾ അതു വാങ്ങിയില്ലെങ്കിൽ അവനതു മുഴുവൻ ബീർക്കടയിൽ കൊണ്ടുപോയി കുലക്കും.'

എന്നിൽനിന്ന് ഒരുത്തരും രാച്ചിയമ്മ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുവെന്നു തോന്നിയില്ല. പിന്നെ എന്തിന് എന്നോടൊക്കെ ക്ഷമാപണസ്വരത്തിൽ വിവരിക്കുന്നു?

രാച്ചിയമ്മ കടന്നുപോയപ്പോൾ ആ പഴയ വരി ഓർമ്മവന്നു: അവളെ കവർച്ചാലും...

രാച്ചിയമ്മ ഇക്കാര്യമെന്തെങ്കിലും ഓർക്കുന്നുണ്ടാകുമോ? ടോർച്ചടിക്കും അല്ലെങ്കിൽ ആ ചിരി കൂടെക്കൂടെ ചൂണ്ടിൽ വിടുന്നു. എങ്കിലും ആ പുഞ്ചിരിയെ ഒരു വിഷാദഭാവം വലയം ചെയ്യുന്നുണ്ടോ?

കുവിളിലെ തുടുത്ത ഇതളുകൾ വാട്ടിക്കളയുന്നതോടൊപ്പം തലയിൽ കൈപ്പു തുല്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടും ചെയ്യുന്ന കാലമാവുന്ന വലിയ തമാശ രാച്ചിയമ്മയിൽ പ്രവർത്തിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നില്ല.

'നമ്മളെ മനസ്സിലായില്ല?'

‘മനസ്സിലായി, രാച്ചിയമ്മ-’ ഞാൻ തികച്ചും ക്ഷമാപണസ്വരത്തിലാണു പറഞ്ഞത്. അതു നുണയായിരുന്നു. നന്ദികെട്ടവനേയെന്ന് എന്നെത്തന്നെ വിളിക്കാൻ തോന്നി.

ഞാൻ ചുരം കയറുമ്പോൾപ്പോലും രാച്ചിയമ്മയെപ്പറ്റി ആലോചിച്ചില്ല. ഒന്നിന്റെ ചുമലിൽ മറ്റൊന്നു തലചായ്ച്ചുകൊണ്ടു നിരന്നുകിടക്കുന്ന പച്ചക്കുന്നുകളെയും കാട്ടിനുള്ളിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു പൊട്ടി ചിരിക്കുന്ന വെള്ളച്ചാട്ടങ്ങളെയും കണ്ടപ്പോൾ ഞാൻ എന്തുകൊണ്ടു രാച്ചിയമ്മയെപ്പറ്റി ഓർത്തില്ല?

കാലമെന്ന ക്രൂരമായ തമാശതന്നെ. പച്ചക്കുന്നുകൾക്കു വെള്ളക്കരയിടുന്ന നടപ്പാതകൾ പല സംഭവങ്ങളെയും വ്യക്തികളെയും സ്മരണയിൽ കൊണ്ടുവന്നു. കണ്ണുനീരും രക്തവും ശവങ്ങളും വീണ നടപ്പാതകൾ. ഇവയൊക്കെ ചായച്ചെടികൾക്കു വളമായിരിക്കും. തിരുളുകൾ പൊന്തിവന്നു. ഓറഞ്ചുപീക്കോ! കാസ്പിയൻ കടൽത്തീരത്തോ ക്രിസ്തുമസ് ദ്വീപിലോ ഫ്രഞ്ചുകബേരുകളിലോ മധുവിധു കൊണ്ടാടുന്ന യുവതികളും യുവാക്കളും പ്രശംസിച്ചിരിക്കും-സുഗന്ധമുള്ള ഇന്ത്യൻ ഓറഞ്ചു പീക്കോ!

കണ്ണുനീരിലെ ഉപ്പും രക്തത്തിലെ തുടുപ്പും ചേർന്ന്, സുഗന്ധമായി മാറിയ കഥയെപ്പറ്റി ഓർത്തപ്പോഴും രാച്ചിയമ്മയെപ്പറ്റി നിനച്ചില്ല.

എന്തെല്ലാം മാറ്റങ്ങൾ! നിരത്തുവക്കത്തെ പാടികൾ മനുഷ്യർ താമസിക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങളാണെന്നു തോന്നിത്തുടങ്ങി. ആശുപത്രി വലുതായി. കൂടുതൽ കാറും ലോറിയും അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും ഓടുന്നു. പക്ഷേ, മനുഷ്യരുടെ തലയിൽനിന്നു കരിമ്പടങ്ങളും കവിലുകളിൽനിന്ന് വിയർപ്പും മാറിയിട്ടില്ല. പരിഷ്കാരങ്ങൾ അടച്ചിട്ട വീടിന്റെ പുറംചുമരുകളിൽ അടിക്കുന്ന വെയിലുപോലയേ, ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ളതുവെന്നുണ്ടോ?

ഞാൻ സഞ്ചരിക്കുന്ന സർക്കാർവക വലിയ ബസ്സു കാണുമ്പോൾ കുട്ടികളെങ്കിലും തുറിച്ചുനോക്കിനില്ക്കുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചു. കണ്ട ഭാവമേയില്ല. പീടികയുടെ മുമ്പിൽ ബസ്സ് നിന്നപ്പോൾ ചെവി തുളയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ ഒരു ചെറുക്കൻ വിളിച്ചു പറയുന്നതു കേട്ടു:

‘ആന വന്നു!’

‘നിന്റെ തന്ത വന്നു!’ ബസ്സിനകത്തുനിന്ന് ആരോ തിരിച്ചടിച്ചു.

‘നമ്മുടെ തന്ത ഇത്ര വലുതാ!’ ചെറുക്കൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടപ്പോൾ ബസ്സിനകത്ത് ആകെയൊരനക്കം. പിറുപിറുക്കൽ. വിമർശം. അപ്പോഴേക്കും കറുത്ത ശരീരവും ചുക്കുന്ന പല്ലുകളുമുള്ള ഒരു പെൺകിടാവ് എവിടെനിന്നോ വന്നു ചെറുക്കന്റെ ചെവിക്കുറ്റി കടന്നുപിടിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നതു കണ്ടു.

ആ പെൺകിടാവിന്റെ ചടുലമായ ചലനം ഓർമ്മയുടെ ഏതോ തന്ത്രി ചീട്ടുന്നതുപോലെ എനിക്കു തോന്നി!

എതു തന്ത്രി?

രാച്ചിയമ്മ എന്ന് ഉറക്കപ്പെറയാൻവേണ്ടി എന്റെ മനസ്സ് വിരിക്കി വിരിക്കി നിന്നതാവാം.

ഈ പ്രദേശത്തുള്ള എന്റെ ജീവിതം രാച്ചിയമ്മയോട് അത്രമേൽ ബന്ധപ്പെട്ടതാണ്. എന്നിട്ടും മനസ്സിൽ വ്യക്തമായി അവളുടെ രൂപം പൊന്തിവന്നില്ല.

പക്ഷേ, ബസ്സ് രണ്ടു വളവു തിരിഞ്ഞപ്പോൾ ഓർമ്മ പെട്ടെന്ന് എന്നെ ഞെട്ടിച്ചു. വർഷങ്ങൾക്കു മുമ്പ് ഒരു സന്ധ്യക്കാണ് തുടങ്ങിയത്. മുളകൾക്കും മനസ്സിനും ആണ്ടു പൊട്ടുന്ന കാലം. അസ്വസ്ഥമായിരുന്നു മനസ്സ്. അതുകൊണ്ട് എന്തിനെന്നില്ലാതെ തെണ്ടിനടന്നു. ഒടുവിൽ ആണ്ടു പൊട്ടിച്ചതിന് ചെവിയും തുമ്പിയുമായിക്കൊണ്ടു നിന്ന ആ കട്ടപിടിച്ച ഇരുട്ടിന്മേൽ ചെന്നു കയറിപ്പോയേനേ. ഒരടികൂടി വെച്ചാൽമതി. പക്ഷേ, നിന്നു. മുൻപോട്ട് ഒരടിവെച്ചുകൂടി, പിമ്പോട്ടു പോകാൻ ശക്തിയുമില്ല. വെറുങ്ങലിച്ച നില്പ്.

പെട്ടെന്നാണ് ഒരു കൈ എന്റെ കൈത്തണ്ടമേലമർന്നത്. ഞാൻ എന്തു കൊണ്ട് ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചില്ല എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ; ഭയപ്പെട്ടു തൊണ്ടയടഞ്ഞതുകൊണ്ടാവാം. പ്രകൃതി തടഞ്ഞതാവാം. അഥവാ, ആ കൈകളിൽ സുരക്ഷിതനാണെന്ന അവ്യക്തബോധംകൊണ്ടുമാകാം.

എന്തായാലും ഞാൻ നിന്നു. എന്നെ കാട്ടിനുള്ളിലേക്കു വലിച്ചു കൊണ്ടുപോയി. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞാണ് ആളെ നോക്കിയത്.

രാച്ചിയമ്മ!

'ആ ആനയെ പേടിപ്പിച്ചല്ലോ...!' പലുകുമണികൾ വെള്ളത്തിലേറിയും പോലെയുള്ള അവളുടെ പരിഹാസച്ചിരി കേട്ടപ്പോൾ ആ ചെകിട്ടത്തടിക്കാൻ തോന്നിയില്ല. എന്റെ കൈത്തണ്ട അപ്പോഴും രാച്ചിയമ്മയുടെ പിടിയിൽ അമർന്നിരിക്കുകയായിരുന്നു.

'രാച്ചിയമ്മ എവിടെനിന്നു ചാടിവീണു?'

'ഞാൻ ഇവിടെത്തന്നെയല്ലേ!'

ഈതു പറഞ്ഞിട്ടു രാച്ചിയമ്മ പൊട്ടിപ്പൊട്ടി ചിരിച്ചു. ഇടിമിന്നൽക്കെഴ്ന്നങ്ങൾ ചിരിക്കുംപോലെയുണ്ടായിരുന്നു ആ ചിരി.

കുറുപ്പിലെ ഒറ്റയടിപ്പാതയിലൂടെ അവൾ എന്നെ നയിച്ചു. അപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മയെപ്പറ്റി മാത്രമായിരുന്നു എന്റെ ചിന്ത. ഇരുട്ടിന്റെ കരിങ്കൽഭിത്തി കർക്കശ നടുവിലൂടെ നീങ്ങുന്ന ഒരു നീലവെളിച്ചം!

മുതുകാലസ്തമരണകൾ, നനഞ്ഞ മൺഭിത്തികൾപോലെ മനസ്സിലേക്ക് ഇടിഞ്ഞമർന്നു വീഴുകയായിരുന്നു. ഞാനവയിലെ കാൽത്തുണ്ടങ്ങളി-
ലെയും ചളിക്കട്ടുകളിലേക്കും നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ അന്വേഷിച്ചു.

‘എന്തിനിപ്പോൾ വന്നു? പിന്നെയും ഇവിടെയായോ ജോലി?’

‘ഇല്ല. ഞാൻ മിസിസ്സ് നായരെ കാണാൻ വന്നതാണ്.’

‘അതു നന്നായി. നമ്മൾക്കും കാണാനായല്ലോ.’ രാച്ചിയമ്മ എന്ന ഒന്നുഴിഞ്ഞു നോക്കിയിട്ടു തുടർന്നു: ‘ആൾ കുറച്ച് തടിച്ചല്ലോ!’

‘പ്രായമാകുമ്പോൾ തടിക്കില്ലേ?’

‘നമ്മൾ തടിച്ചില്ലല്ലോ.’

‘രാച്ചിയമ്മയ്ക്കു പ്രായമായിട്ടുണ്ടാവില്ല.’

അവൾ പൊട്ടിപ്പൊട്ടി ചിരിച്ചു. ഇടിമിന്നൽക്കപ്പലങ്ങൾ ചിതറിവീണു. ആ ഓരോ കപ്പലും അഗാധമായ ഏതോ ഇരുൾക്കുഴിയിലേക്കു പതുക്കെ പതുക്കെ ഉൾന്നിറങ്ങിപ്പോകുന്നതായിക്കണ്ടു.

ഞാൻ ഒന്നും സാസാരിച്ചില്ല; രാച്ചിയമ്മയും. സാസാരിച്ചില്ലെന്നു തോന്നിയ തുമില്ല. എന്റെ മനസ്സ് വാചാലമായിരുന്നു; രാച്ചിയമ്മയുടേതോ?

‘രാച്ചിയമ്മ കുടക്കുട ഇവിടെ വന്നു നിങ്ങളെപ്പറ്റി അന്വേഷിക്കും.’ മിസിസ്സ് നായർ പറഞ്ഞു. ഉദാരഭാവത്തിൽ അവർ ഇതുകൂടി കൂട്ടിച്ചേർത്തു. ഞങ്ങൾ എല്ലാം വിസ്മയിച്ചു പറഞ്ഞുകൊടുക്കാനുണ്ട്.’

മിസിസ്സ് നായർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചപ്പോൾ എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഒരു നൊമ്പരമാണ് അനുഭവപ്പെട്ടത്. അതവരുടെ കൃത്രിമപ്പല്ലുകളുടെ തിളക്കം കണ്ടിട്ടായിരുന്നില്ല.

രാച്ചിയമ്മ അപ്പോഴും നിശ്ശബ്ദയായി നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ഓർക്കുകയാണോ? എന്തായിരിക്കും ഓർക്കുക? രാച്ചിയമ്മയ്ക്കു കുറേ ഓർക്കാനില്ലേ?...

ആ ദിവസങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സിലേക്കു തള്ളിക്കടന്നുവന്നു. രണ്ടുമൂന്നു ദിവസം കലശലായ തലവേദന അകമ്പടിയില്ലായിരുന്നുവെങ്കിൽ ആ പനി രസകരമായ ഒരനുഭവമായേനേ.

മൂന്നാംദിവസം കാലത്താണു കണ്ടത് മേലാകെ പൊന്തിയിരിക്കുന്നു. ഇളവെയിൽ കടന്നുവരുന്ന ജാലകത്തിന്നരികെ പോയിനിന്നു. പുതപ്പെടുത്തു മാറ്റിനോക്കി. പവിഴമണികൾ വാരിവിതറിയിരിക്കുന്നു. കണ്ണാടിക്കടുത്തു നിന്നു. മുഖത്തുണ്ടോ? കുറച്ചേയുള്ളൂ. ഇനിയും പൊന്തുമോ എന്നു പറയാൻ പറ്റില്ല.

എന്തൊക്കെയോ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടു കട്ടിലിൽ വന്നിരുന്നപ്പോൾ, അരിവെപ്പുകാരൻ ചെറുക്കൻ വന്നു ചോദിച്ചു:

‘കാപ്പി കൊണ്ടുവരട്ടെ?’

‘വേണ്ട.’

‘ചായ?’

‘നീ ഇപ്പോൾ പോകണം.’

‘എങ്ങോട്ട്?’

‘നിന്റെ വീട്ടിലേക്ക്.’

‘എന്തിന്, സാർ?’

‘ഒന്നും ചോദിക്കരുത്, ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞു വന്നാൽ മതി.’

അർത്ഥം മനസ്സിലാക്കാത്തതുപോലെ സ്വല്പനേരം നിന്നിട്ട് അവൻ പോയി. കുറേക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മയുടെ ശബ്ദം കേട്ടു:

‘ഇവിടെ ആളില്ലേ?’

‘ഇല്ല.’- ഞാൻ കിടക്കുന്നിടത്തുനിന്നുതന്നെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

‘അപ്പറഞ്ഞതു ചെകുത്താനാണോ?’

ചെകിടത്തടിക്കാൻ തോന്നി. വാദപ്രതിവാദത്തിനു വന്ന അവസരം.

വീണ്ടും വിളിച്ചെങ്കിലും ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ല.

വാതിൽപ്പൊളി നീങ്ങുന്ന ശബ്ദം. രാച്ചിയമ്മയുണ്ടു മുമ്പിൽ:

‘എന്താണ് മുടിപ്പുതച്ചു കിടക്കുന്നത്?’

‘സുഖമില്ല.’

‘എന്താണ് സുഖക്കേട്?’

‘കുരുപ്പ്.’

രാച്ചിയമ്മ, എനിക്കു തടുത്തുവെക്കാൻ കഴിയുന്നതിനുമുന്നേ പുതപ്പെടുത്തു മാറ്റി. ആകെയൊന്നു നോക്കിയിട്ടു പറഞ്ഞു:

‘ഇതിനെന്താ, അമ്മവിളയാട്ടമല്ലേ!’

പിന്നീടൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. വീടൊക്കെ വെടുപ്പാക്കി, കാപ്പിയുണ്ടാക്കി. തണുത്ത കാപ്പിയുമായി അടുത്തുവന്നു പറഞ്ഞു:

‘തണുത്തതേ കഴിക്കാवൂ.’

കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ എവിടെനിന്നോ കുറേ പടപ്പഴം കൊണ്ടുവന്നു.

‘എല്ലാം തിന്നണം. ഒന്നുകൂടി പനിക്കട്ടെ. പൊന്താൻ ബാക്കിയുള്ളതൊക്കെ പൊന്തട്ടെ.’

തണുത്ത കഞ്ഞി, തണുത്ത ചോറ്, തണുത്ത കാപ്പി- രാച്ചിയമ്മയൊഴികെ എല്ലാം തണുത്തതുതന്നെ. ഇറക്കാൻ വിഷമം തോന്നി. പക്ഷേ, രാച്ചിയമ്മ വിളിപ്പു.

‘കഴിക്കാനാണു പറഞ്ഞത്!’

‘തിന്നു; കുടിച്ചു.’

പിറ്റേന്നു മുതൽ തണുതെന്നെയുള്ള ഒരുതരം വെള്ളംകൊണ്ടു കണ്ണിൽ ശമിപ്പിക്കുക.

ഞാൻ സമ്മതിക്കാനോ പ്രതിഷേധിക്കാനോ പോയില്ല. എല്ലാം നടക്കട്ടെ. കാലത്ത് എനിക്കു ഭക്ഷണവും തന്നു രാച്ചിയമ്മ പോകും. വൈകുന്നേരം അരിപ്പുവരും.

ഞാൻ പറഞ്ഞു: ‘ഇതു പകർച്ചവ്യാധിയാണ്.’

‘അറിയാം.’-രാച്ചിയമ്മ.

‘രാച്ചിയമ്മ ഇങ്ങനെ വരുന്നതു ശരിയാണോ?’

‘ശരിയാണ്.’

വേണ്ട, രാച്ചിയമ്മേ.’

‘പിന്നെ നിങ്ങളിവിടെ കിടന്നു ചാകാനോ? ആ ചെറുകുഞ്ഞെ വിരട്ടിയോടി ചുതുപോലെ, എന്നോടു പറില്ല.’

തർക്കിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല.

കുറുക്കളെല്ലാം പൊന്തിക്കഴിഞ്ഞു. മേലെല്ലാം മൂക്കിന്റെ അറ്റത്തും ഉള്ളിലും നഖത്തിന്റെ ഇടയിലും. പുഴുത്തു വീർത്തു കുറുക്കൾക്കിടയിലുള്ള വിടവു നികന്നു.

വിങ്ങൾ, വേദന, ചൊരിച്ചിൽ.

ഞാൻ ഞരങ്ങുമ്പോൾ, രാച്ചിയമ്മ അടുത്തിരുന്നു വേപ്പിൻതൂപ്പുകൊണ്ടു ദേഹത്തിൽ പതുകെ പതുകെ തടവിയിട്ടു പറഞ്ഞു: “ഞരങ്ങാതെ. നാളെയ്ക്ക് ഒക്കെ സുഖമാകും.”

ആ കൊച്ചുവാചകം ഏകാന്തതയുടെ മരുഭൂമിയാകെ നനച്ചു. എന്നിട്ടും ഞരങ്ങാതിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

രാച്ചിയമ്മ എവിടെയോ പോയി സ്വല്പം മഞ്ഞൾപ്രസാദം കൊണ്ടുവന്ന് എന്റെ ശിരസ്സിൽ തടവി, മേലാകെ വിതറി. എന്നിട്ട്, ആരോടൊന്നില്ലാതെ പറയുന്നതു കേട്ടു.

‘അമ്മ, നീ കണ്ടോ!’

പ്രാർത്ഥനയേക്കാൾ അധികം ഭീഷണിയായിരുന്നു അത്. കടംകൊടുത്ത പണം മടക്കിവാങ്ങാനുപയോഗിച്ച അതേ സ്വരമായിരുന്നു.

അതു ഫലിച്ചുവെന്നു തോന്നുന്നു. ഇറക്കംവെച്ചു. വേദന നിലച്ചു. ചൊറിയും കുറഞ്ഞു. ഞാൻ അല്പാല്പമുറങ്ങുകയും ധാരാളം നേരം മയങ്ങിക്കിടക്കുകയും ചെയ്തു. മയങ്ങിക്കിടക്കുന്ന എന്റെ മുമ്പിൽ അരിയും മഞ്ഞൾപ്പൊടിയും തെച്ചിപ്പുവും കൂട്ടിയെറിഞ്ഞ് ചെകുത്താനാറെയും മസൂരി തുടങ്ങിയ വ്യാധികളെയും പുറത്താക്കാൻവേണ്ടി നാട്ടിൽ നടക്കാറുള്ള വെളിച്ചപ്പാടു വന്നു. ഇരുഭാഗത്തേക്കും ചിതറിയിട്ട മുടി. മഞ്ഞക്കുറി. കെട്ടിച്ചുറ്റിയ ചോപ്പ്. അലരിപ്പുവിന്റെ മണം. വാളിന്റെ തിളക്കം. ചിലമ്പിന്റെ കിലുക്കം. തോറ്റം ചൊല്ലുന്നു. അനേകം മസൂരികളുടെ പേർ. ആനടിയൻ, അത്തിത്താമര, ചേരവളയൻ, അകംതടിയൻ, പുറംതടിയൻ-ഈവിധം തൊണ്ണൂറ്റാറു മഹാവ്യാധികളെ ഒഴിവാക്കാൻ മഹാകാളിയെ വിളിക്കുന്നു. കാളി വരുന്നു, വെമ്പട്ടണിഞ്ഞ്, ചിങ്ങപ്പുറമേറി, വാളിന്റെ മുർച്ച കണ്ണിലും കണ്ണിന്റെ തിളക്കം വാളിലുമായി നിന്നലരുന്നു. അപ്പോൾ അടയാർ കേഴുന്നു. മാരിപോലെ വന്നതു മഞ്ഞുപോലെ പോകണം!

‘വേദന മാറിയില്ലേ?’

കൺമിഴിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ കൊച്ചുകാളി മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നു. ഇടിമിന്നൽപോലെയുള്ള ചിരിയോടെ തുടർന്നു: ‘മാറി, മാറി. ഇനി ഞരങ്ങിയാൽ നമ്മൾ അടിക്കും’. ചിരി വന്നെങ്കിലും ചിരിച്ചില്ല. കണ്ണടച്ചു മിണ്ടാതെ കിടന്നു. മനസ്സിനു മുമ്പിൽ ആ കൊച്ചുകാളിയുടെ വിഗ്രഹം തെളിഞ്ഞുനിന്നു.

‘ദാരിയന്റെ ചോരകുടിച്ചലറുന്നോരമ്മേ,

കാൽച്ചിലമ്പു തകർത്തു കുലുക്കീട്ടാടുന്നോരമ്മേ...’

ആ പാട്ട് ഓർമ്മവന്നപ്പോൾ ചിരിക്കാതെ കഴിഞ്ഞില്ല. ‘ചിരിക്കുന്നുണ്ട്. വേദന മാറി.’

കൺമിഴിച്ചില്ല. എങ്കിലും ആ ചോദ്യത്തിൽ വേദനിപ്പിക്കുന്ന എന്തോ ഒന്നുള്ളതായി തോന്നി. ഇന്നും രാച്ചിയമ്മയുടെ ചോദ്യം കേട്ടപ്പോൾ അതേ വേദനയാണ് ഉണ്ടായത്.

‘ഇപ്പോൾ പണമൊക്കെ ഉണ്ടാക്കി, സുഖമായിരിക്കുന്നു, അല്ലേ?’

എന്റെ മിഴികൾ കീഴ്പ്പോട്ടു താഴുന്നതു കണ്ടിട്ടാണെന്നു തോന്നുന്നു, രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു:

‘നിങ്ങൾ സുഖമായിരിക്കുമ്പോൾ നമ്മൾക്കു സന്തോഷം.’

എന്തിനു സന്തോഷമെന്നു ചോദിച്ചില്ല.

വീണ്ടും മുകുത. പക്ഷേ, അതറിയാത്ത വിധത്തിൽ മിസ്സിസ് നായർ വാതോരാതെ സംസാരിച്ചു. പുതുതായി വാങ്ങിയ ഷവർ ലേ കാറിന്റെ ഗുണങ്ങളെപ്പറ്റി വളരെ പറയാനുണ്ടായിരുന്നു. ഊട്ടിക്കോ ബംഗ്ലൂർക്കോ ഗുരുവായൂർക്കോ ആദ്ധ്യാത്മികപ്രസംഗങ്ങൾ കേൾക്കാനോ ക്ഷേത്രദർശനത്തിനോ പോകേണ്ടിവരുമ്പോൾ ഒരു വലിയ കാറില്ലാതെ കഴിയില്ല. കാറിൽ കയറിയിരുന്ന് കണ്ണടച്ചു നാമജപം തുടങ്ങിയാൽ എന്തെണ്ടിടത്ത് എത്തിയേ കണ്ണു തുറക്കാറുള്ളൂ. അതിന്നിടയിൽ വലിയ ഇളക്കവും കുലുക്കവും പാടില്ല.

ഒരു കൊച്ചുകാറുകൂടി വാങ്ങാൻ ഏർപ്പാടു ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പേർസ്യൻ ഗ്രീഫിലുള്ള മകളും ഭർത്താവുംകൂടി അടുത്ത ദിവസം വരും. അവർക്കു ചുറ്റിത്തിരിയാൻ ഒരു കൊച്ചു കാറു വേണം - ഒരു ഫിയറ്റ്.

‘എപ്പോൾ പോകുന്നു?’ രാച്ചിയമ്മ ഇടയിൽ കടന്നു ചോദിച്ചു.

‘നാളെ കാലത്ത്.’

‘നമ്മൾ കണ്ടുകൊള്ളാം. ഇപ്പോൾ പോകട്ടെ. എരുമയ്ക്കു വെള്ളം കൊടുക്കണം.’

മിസ്സിസ് നായർ അപ്പോഴും തന്റെ കാറുകളെയും ഫ്രീഡ്ജുകളെയും ഒക്കെക്കൊണ്ട മകളുടെ സ്വഭാവശുദ്ധിയെയും ബദരീനാഥയാത്രയിലെ ആദ്ധ്യാത്മികാനുഭൂതികളെയും പറ്റി സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു.

എന്റെ മനസ്സ് എരുമകൾക്ക് വെള്ളംകൊടുക്കാൻ പോയ രാച്ചിയമ്മയുടെ കൂടെ പോയിരുന്നു.

മസൂരി മാറി കൂളിച്ച ദിവസങ്ങളിൽ രാച്ചിയമ്മ എരുമകളെയും എന്നെയും എങ്ങനെ മാറി മാറി ശുശ്രൂഷിച്ചുവെന്നും അപ്പോൾ ഞാൻ ഓർത്തു. രാച്ചിയമ്മയോട് ഒരു ദിവസം പറഞ്ഞു:

‘ഇനി നാട്ടിൽ പോകാം. ലീവു കഴിയുമ്പോൾ തിരിച്ചു വരാം.’

‘ഇപ്പോൾ സർക്കിട്ടടിക്കാൻ നമ്മൾ വിടില്ല.’

വിടില്ല എന്നു പറഞ്ഞാൽ വിടില്ലെന്നുതന്നെയാണർത്ഥം. രാച്ചിയമ്മ കാലത്തു വരുന്നു, വീടു വെടിപ്പാക്കുന്നു, കാപ്പിയും പലഹാരവും ഉണ്ടാക്കിത്തരുന്നു. ഉച്ചഭക്ഷണം പാകം ചെയ്ത് അടച്ചുവെച്ചു വന്ന ധൂതിയോടെ തന്നെ തിരിച്ചുപോകുകയും ചെയ്യുന്നു.

‘എരുമയ്ക്കു വെള്ളം കൊടുക്കട്ടെ.’

‘പോത്തിനു തീറ്റയുണ്ടാക്കിവെച്ചു, അല്ലേ?’

രാച്ചിയമ്മ കുലുങ്ങിക്കുലുങ്ങിച്ചിരിച്ചു. കുറ്റിക്കൊട്ടിനുള്ളിൽ അവളുടെ തല മറഞ്ഞിട്ടും പൊട്ടിച്ചിരി കേൾക്കാമായിരുന്നു.

ആരോഗ്യം വീണ്ടെടുത്ത് ആപ്പീസിൽ പോകാൻ തുടങ്ങിയ കാലത്ത് ഒരു ദിവസം രാച്ചിയമ്മ ചോദിച്ചു:

‘ഇനി ചെറുക്കൻ വരില്ലേ?’

‘ഇല്ലെന്നു തോന്നുന്നു.’

‘നന്ദികെട്ട ശവം-’ രാച്ചിയമ്മ കുറച്ചുനേരം എന്തോ ആലോചിച്ചിട്ടു ചോദിച്ചു:

‘പെങ്ങന്മാരുണ്ടോ?’

‘ഇല്ല.’

‘ഉണ്ടായിട്ടില്ലേ?’

‘ഒരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. മരിച്ചു.’

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ എന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി സ്വല്പനേരം നിന്നു. ആ കണ്ണിൽ ഒരു വല്ലാത്ത ഭാവമായിരുന്നു. ചെവിയാട്ടതെ നീല്ക്കുന്ന ആനയുടെ കണ്ണുകളെ അതോർമ്മപ്പെടുത്തി. കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞിട്ടു രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു:

‘നമ്മൾക്ക് ഒരാളെയുണ്ടായിരുന്നു. ചത്തു.’

നിശ്ശബ്ദത.

തിരിച്ചു പോകുമ്പോൾ രാച്ചിയമ്മയോടു ഞാൻ ചോദിച്ചു:

‘രാച്ചിയമ്മയ്ക്ക് ഇപ്പോൾ ആരുണ്ട്?’

‘ദൈവം മാത്രം.’

അവൾ കടന്നുപോയപ്പോൾ വല്ലാത്ത ശൂന്യത അനുഭവപ്പെട്ടു.

ഇപ്പോൾ, രാച്ചിയമ്മ പോയപ്പോൾ, ആ ശൂന്യത തിരിച്ചുവന്നപോലെ തോന്നുന്നു.

ഇതൊന്നും മിസ്സിസ് നായരുടെ സംഭാഷണത്തെ ബാധിച്ചിരുന്നില്ല. എക്സ്പോർട്ട് ലൈസൻസു കിട്ടാൻവേണ്ടി തന്റെ ഭർത്താവും പെടുന്ന പാടു വിവരിക്കുകയായിരുന്നു അവർ. മാസത്തിൽ ഒന്നും രണ്ടും തവണ ദില്ലിക്കു പോകണം. അദ്ദേഹത്തിനാണെങ്കിൽ എല്ലാതരം പ്ലെയിനിലും യാത്രചെയ്തു കൂടാ. ബ്ലഡ് പ്രഷറുള്ള മനുഷ്യനല്ലേ! ഈയിടെയായി വലിയ ആളുകൾ കൊക്കെ ബ്ലഡ് പ്രഷറുണ്ട്. അവരെ നോട്ടു ചോദിച്ചു:

‘ബ്ലഡ് പ്രഷറുണ്ടോ?’

‘ഇല്ല.’

‘ഷുഗറുണ്ടോ?’

‘ഇല്ല.’

ഉത്തരങ്ങൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും മനസ്സിൽ രാച്ചിയമ്മ നിറഞ്ഞു നിന്നു. ഞാൻ അവളെ ഉപദ്രവിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ രംഗം ഉള്ളിലേക്കു പതുക്കെ പ്പതുക്കെ കടന്നുവന്നു.

ആപ്പിസിൽനിന്നു തിരിച്ചുവന്നതു നന്നേ ക്ഷീണിച്ചിട്ടാണ്. ഒന്നിനും ഉന്മേഷമില്ല. കുന്നിൻചെരിവിൽ ഒന്നു ചുറ്റിയടിക്കാം. അവിടെ പന്തലിച്ചു നില്ക്കുന്ന സാമ്പ്രാണിമരത്തിനു ചുവട്ടിൽ നിലാവ്, കിതയ്ക്കുന്ന പുള്ളി മാനെപ്പോലെ നില്ക്കുന്നു.

ഞാൻ അവിടെയിരുന്നു. മുകമായ കുന്നിൻചെരിവുകൾ, നീണ്ടു നീണ്ടു പോകുന്ന ചായത്തോട്ടങ്ങൾ, ഒരൊറ്റ മേലച്ചുരുളുമില്ലാത്ത ആകാശം. എന്തൊരു ശൂന്യത!

പെട്ടെന്നാണ് രാച്ചിയമ്മ അങ്ങോട്ട് കടന്നുവന്നത്. നെൽവയലിന് അരുപറ്റി വരുന്ന ഒരു കറമ്പിപ്പശുവിനെപ്പോലെയുണ്ടായിരുന്നു. അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു ആ വരവ്. രാച്ചിയമ്മ ഒട്ടും അമ്പരപ്പില്ലാതെ എന്റെ അരികെ വന്നിരുന്നു ചോദിച്ചു:

‘വ്യസനമാണോ?’

‘എന്തിന്?’

‘നാട്ടിലുള്ളവരെപ്പറ്റി ആലോചിച്ചിട്ട്.’

‘ഇല്ല.’

എന്റെ അമ്മയെപ്പറ്റി, അച്ഛനെപ്പറ്റി, കുടുംബങ്ങളെപ്പറ്റി എല്ലാം രാച്ചിയമ്മ ചോദിച്ചു. എന്നിക്കും ആരോടെങ്കിലും എന്തെങ്കിലും പറയണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. മടിച്ചുനിന്നിരുന്ന ആമ്പൽമൊട്ടുകളെ നിലാവു തൊട്ടുണർത്തുകയായിരുന്നു.

രാച്ചിയമ്മ എന്നിർന്നിനകലെ, എന്നോടു ബന്ധമില്ലാതെ, ജനിച്ചുവളർന്നവളാണെന്ന് അപ്പോൾ തോന്നിയില്ല.

നിശ്ശബ്ദത. ഹൃദയമിടിപ്പു കേൾക്കാം.

ചായച്ചെടികൾക്കിടയിലെ സിർവർ ഓക്കുരങ്ങളിലൂടെ ചുളമടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്ന കാറ്റ്. അതു ദൂരെയുള്ള കോടമഞ്ഞിനെ പുൽകി പോയേക്കാം.

രാച്ചിയമ്മയുടെ കൈ കടന്നുപിടിച്ചു. ആ വെള്ളിവളകൾ കലമ്പൽകൂട്ടി. ലജ്ജയോ പരിഭ്രമമോ പ്രതീക്ഷിച്ചതാണ്. സൂഷ്ടിക്കും സ്വരക്ഷയ്ക്കുമുള്ള മോഹങ്ങൾ തമ്മിൽ ഒന്നു കൂട്ടിയുരസും.

പക്ഷേ, രണ്ടുമുണ്ടായില്ല.

ഒരു സന്ധ്യാകാലത്തിന്റെ നിഴൽപ്പാടു മുഴുവൻ ആ കണ്ണുകളിലേക്ക് ഊറിക്കൂടിയതുപോലെ തോന്നി.

‘രാച്ചിയമ്മ!’

അവൾ തേങ്ങിക്കരയുകയായിരുന്നു.

ഞാൻ ആ കൈവിട്ടു ദൂരെ മാറിനിന്നു. അപ്പോൾ രാച്ചിയമ്മ എന്റെ കൈ ഇങ്ങോട്ടു കടന്നുപിടിച്ചു ചോദിച്ചു:

‘പിണങ്ങിയോ?’

ഞാൻ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അപ്പോഴത്തെ എന്റെ മനസ്സ് എനിക്കറിഞ്ഞു കൂടായിരുന്നു.

‘നമ്മളോടു പിണങ്ങരുത്.’ രാച്ചിയമ്മ തേങ്ങി. ‘നമ്മളുടെ ആങ്ങള ചത്തതിനു ശേഷം സുഖം തോന്നിയതു നിങ്ങളെ കണ്ടപ്പോഴാണ്.’

എന്റെ മറുപടി ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

‘തള്ള ചാകുമ്പോൾ പറഞ്ഞ വാക്കാണ്...’

‘എന്ത്?’

‘നമ്മൾ കാവിൽ പോയി മഞ്ഞപ്രസാദം തൊട്ടു സത്യം ചെയ്തു, വഴിപിഴയ്ക്കില്ലെന്ന്.’ രാച്ചിയമ്മ തേങ്ങിക്കൊണ്ടുതന്നെ തുടർന്നു: ‘ഇനി ഇഷ്ടംപോലെ.’

അവളുടെ ഉയർന്ന മാറിടത്തിലേക്കു കണ്ണീർക്കണങ്ങൾ ഇറ്റിറ്റു വീണു ചിതറുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. നിമിഷങ്ങളും ഉടഞ്ഞു ചിതറിപ്പോകുന്നു.

അനങ്ങാതെ നീല്ക്കുന്ന എന്റെ മുഖത്തേക്കു നനഞ്ഞ കണ്ണുകൾ ഉയർത്തിയിട്ടു രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു: ‘നിങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെടുന്നതെന്തിനും നമ്മൾ വഴങ്ങാം. പക്ഷേ, ഒന്നുണ്ട്.’

‘എന്താണ്?’

‘അതുകഴിഞ്ഞു നമ്മൾ ജീവിച്ചിരിക്കില്ല. ഇനി ഇഷ്ടംപോലെ!’

വീണ്ടും രാച്ചിയമ്മ കൈ കടന്നുപിടിച്ചു. ആ കൈ തട്ടിനീക്കാനോ പിടിച്ചു നായ്ക്കാനോ കഴിഞ്ഞില്ല. ‘പെങ്ങളേ’ എന്നു സത്യസന്ധമായി വിളിക്കാനും സാധിച്ചില്ല. ഒരു വേദന മാത്രം മനസ്സിൽ തങ്ങിനിന്നു. സിർവർഓക്കുരങ്ങൾ കിടയിലൂടെ മുളിപ്പോകുന്ന കാറ്റിൽ ആ വേദന പകർന്നതായിത്തോന്നി.

‘എന്താണ് ഒന്നും മിണ്ടാത്തത്?’ രാച്ചിയമ്മ കൈത്തണ്ട പിടിച്ചു കുലുക്കി. ഞാൻ കീഴ്പ്പോട്ടു നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

‘ക്ഷമിക്കണം രാച്ചിയമ്മ. ഉപദ്രവിച്ചതിൽ വ്യസനമുണ്ട്.’

ഈ വാക്കുകൾ രാച്ചിയമ്മയെ അധികം കരയിപ്പിച്ചു. നിലാവിന്റെ ഇതളുകൾ കൊഴിയാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഞങ്ങൾ രണ്ടു വഴിക്കു നീങ്ങി. നിഴലുകളും കോടമഞ്ഞും കൂടിക്കുഴഞ്ഞ അന്തരീക്ഷത്തിലേക്കു മറഞ്ഞു പോകുന്ന അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നപ്പോൾ അകത്തുനിന്നൊരു ചോദ്യം: നീ ആരാണമ്മാ?

ഇന്നും ആ ചോദ്യത്തിനുത്തരമില്ല.

മിസിസ്സ് നായരുടെ കഥാകാലക്ഷേപത്തിൽനിന്നു സ്വല്പം ഒഴിഞ്ഞു നില്ക്കണമെന്നു മോഹിച്ചാണു വൈകുന്നേരം പുറത്തേക്കിറങ്ങിയത്. കുന്നിൻചെരുവിൽവെച്ചു രാച്ചിയമ്മയെ കാണുമെന്നു വിചാരിച്ചതല്ല.

തടിച്ച സാമ്പ്രാണിമരത്തിനു പിമ്പിൽനിന്ന് അവൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുകയാണുണ്ടായത്. കൂളിച്ച് ആറാനിട്ട മുടി. അവളുടെ ചന്ദനപ്പൊട്ടിനോ പല്ലുകൾക്കോ അധികം തിളക്കമെന്നു പറയാൻ വയ്യ.

‘എന്തുകൊണ്ടു ഭാര്യയെ കൊണ്ടുവന്നില്ല?’ അവൾ ചോദിച്ചു.

‘ഭാര്യയുണ്ടെന്ന് ആരു പറഞ്ഞു?’

‘നിങ്ങൾ അറിയിച്ചില്ലെങ്കിലും നമ്മൾ അറിയും. മകൾ വിജയലക്ഷ്മി സ്കൂളിൽ പോകാൻ തുടങ്ങിയോ?’

‘ഉവ്വ്.’

എന്നെപ്പറ്റി എല്ലാം അറിഞ്ഞുവെച്ചിരിക്കുന്നു.

‘വിജയലക്ഷ്മിയെ കൊണ്ടുവന്നില്ലല്ലോ. നമ്മൾക്ക് ഒന്ന് ഉമ്മവെക്കാൻ തോന്നുന്നു.’

ഞാൻ ചിരിച്ചതേയുള്ളൂ.

‘പഴയമാതിരിതന്നെ പണം വെള്ളംപോലെ ചെലവാക്കുന്നു, അല്ലേ?’ രാച്ചിയമ്മ ചോദിച്ചു.

‘അത്രയൊന്നും പണമില്ല, രാച്ചിയമ്മ.’

‘ഉള്ളത്, വിജയലക്ഷ്മിയെ നല്ല ചെറുക്കന്റെ കൂടെ അയയ്ക്കണം. പണ്ടം കൊടുക്കേണ്ട? പണം കൊടുക്കേണ്ട? നിങ്ങളെന്താ ചിരിക്കുന്നത്?’

‘രാച്ചിയമ്മ പണം സൂക്ഷിക്കുന്നുണ്ടോ?’

‘ഉണ്ട്.’

‘കൈയിലെത്ര പണമുണ്ട്?’

‘കൈയിലില്ല. ഒക്കെ ബാങ്കിൽ. ഇവിടെ ഇപ്പോൾ ബാങ്കു വന്നല്ലോ. ബാങ്കിൽ വെച്ചാൽ കടം ചോദിക്കും. കൊടുത്താൽ മടക്കിക്കിട്ടാൻ ബുദ്ധിമുട്ട്. പിന്നെ ബാങ്കിൽ പലിശ കിട്ടും. നമ്മുടെ നാട് ഇപ്പോൾ വലിയ നാടായി.

സ്കൂൾ വന്നു, കോടതി വന്നു, പോലീസ് ആപ്പീസു വന്നു, ബാങ്കു വന്നു, പിന്നെ ടൂറിസ്റ്റാഫീസു വന്നു. ടൂറിസ്റ്റാഫീസിൽ നമ്മൾ പാലു കൊടുക്കുന്നു. ഇതു പറഞ്ഞിട്ട് രാച്ചിയമ്മ ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

‘എന്നിട്ടും രാച്ചിയമ്മയ്ക്കു കല്യാണം വന്നില്ലല്ലോ.’

ഉത്തരമുണ്ടായില്ല.

‘ഇങ്ങനെ എത്രനാൾ കഴിയും?’

‘ചാകുന്നതുവരെ.’

‘സഹായത്തിന് ഒരാൾ വേണ്ടേ?’

‘ദൈവമുണ്ടല്ലോ.’

‘ഒരു സഹായികൂടി ഉണ്ടാകുന്നതല്ലേ നല്ലത്?’

രാച്ചിയമ്മ നിഷേധാർത്ഥത്തിൽ പതുകെ തലയാട്ടി.

‘പിന്നെ ആർക്കുവേണ്ടി പണം സൂക്ഷിക്കുന്നു?’

‘നമ്മുടെ അവകാശിക്കുവേണ്ടി.’

‘അതാരാണ്?’

‘വിജയലക്ഷ്മി. നിങ്ങളുടെ മകൾ. ബാങ്കിൽ അവകാശിയായി അവളുടെ പേരാണ് നമ്മളെഴുതിക്കൊടുത്തിട്ടുള്ളത്.’

‘എന്ത്!’

‘നമ്മൾ ചത്താൽ പണമൊക്കെ വിജയലക്ഷ്മിക്ക്. ചാകുന്നതിനു മുമ്പും എടുക്കാം. പക്ഷേ, നിങ്ങൾക്കു തന്നാൽ ഗുണമില്ല. ഫു...ഒക്കെ വെള്ളം പോലെ ഒഴുകും.’

ഞാൻ രാച്ചിയമ്മയുടെ കൈത്തണ്ട കടന്നുപിടിച്ചു: എന്റെ പെങ്ങളേ!...

രാച്ചിയമ്മയ്ക്ക് ഒരു ഭാവവ്യത്യാസവുമുണ്ടായില്ല. അവൾ ചോദിച്ചു:

‘എന്റെ വീട്ടിൽ വരാമോ?’

‘തീർച്ചയായും.’

പഴയ വീടല്ല. കുറേക്കൂടി ചന്തം വരുത്തിയിരിക്കുന്നു. ഞാൻ തലകുനിച്ചു ഉള്ളിലേക്ക് കടന്നു. മിനുസപ്പെടുത്താത്ത പലകകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ബഞ്ചിൻ ഇരുന്നു.

രാച്ചിയമ്മ തന്ന ചെറുചുടുള്ള എരുമപ്പാല് ഉതിയൂതി കുടിക്കുമ്പോൾ, അവൾ എന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ട്, കഴിഞ്ഞ കഥകൾ പറയുകയായിരുന്നു. മൂന്നു കല്യാണാലോചന വന്നു. മൂന്നും വേണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു.

‘കാരണം?’

‘രണ്ടുപേരും നമ്മുടെ പണം കിട്ടാൻ വന്നതാ.’

‘മൂന്നാമത്തേതവനെ-’

‘വേണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു.’

‘കാരണം?’

‘കാരണമില്ല.’ കൂടുതൽ ചോദിക്കുന്നത് ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതുപോലെ അവൾ വിഷയം മാറ്റി. എന്നിട്ട് ചെങ്കൽച്ചളിയും കരിയുംകൂടി മോടിപിടിപ്പിച്ച ചുമരിലേക്കു ചൂണ്ടിക്കാട്ടി:

‘അതു കണ്ടോ?’

അടുത്തുചെന്നു നോക്കി. എന്റെ ഒരു പഴയ ഫോട്ടോ!

രാച്ചിയമ്മ ഇടിമിന്നലുപോലുള്ള പുഞ്ചിരി തുരുതുരെ വർഷിച്ചു. ചുറ്റും കനത്തുവരുന്ന ഇരുട്ടിൽ അവ കൂടുതൽ തെളിഞ്ഞു.

രാച്ചിയമ്മ എന്റെ കൈ പിടിച്ചിട്ടു പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു:

‘നമ്മളെ മറന്നോ?’

‘ഇല്ല.’

‘എന്നിട്ടും ഇത്ര കാലവും ഒരു വിവരവും അറിയിച്ചില്ലല്ലോ. നമ്മൾ എന്നും വിചാരിക്കും, വരും വരുമെന്ന്.’

ദേഹത്തോടുരുമ്മി നില്ക്കുന്ന രാച്ചിയമ്മയുടെ കണ്ണുകളിലേക്കു നോക്കി. നിഴലും നിലാവും കൂടിപ്പിണഞ്ഞു കിടക്കുന്ന ആ നീലകയെങ്ങളിൽ അവി്യക്തമായ ഒരു വെള്ളിമീൻ നീന്തിക്കളിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

‘രാച്ചിയമ്മ!’

‘നമ്മളെ മറന്നില്ലേ?’

‘നീ മഞ്ഞപ്രസാദം തൊട്ടു സത്യം ചെയ്തതല്ലേ?’

‘അതേ.’

‘എന്നിട്ട്?’

‘നമ്മൾ മഞ്ഞക്കുറി തുടച്ചുകളഞ്ഞു. നോക്കൂ, നമ്മുടെ നെറ്റിയിൽ പന്നക്കുറിയാണല്ലോ.’ മന്ത്രിക്കുന്നതുപോലെ അവൾ തുടർന്നു: ‘നമ്മൾ ക്ഷുഷ്ടനല്ലേ? മണ്ണുകൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കിയതല്ലേ?’

ഈ തത്ത്വജ്ഞാനം എവിടെനിന്നു പഠിച്ചുവെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചില്ല. ഇളക്കിയ മണ്ണിന്റെയും യുകൊലിപ്റ്റസ്സിന്റെയും മണം കൂടിക്കലർന്ന കാറ്റും കടന്നുവന്നു. അതു വയ്ക്കോൽക്കുമ്പാരത്തിലും വള്ളിപ്പടർപ്പുകളിലും അിതപ്പിടിച്ചു.

എന്റെ കണ്ണുകളിലേക്കു തറച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു രാച്ചിയമ്മ പറഞ്ഞു: ‘നമ്മുടെ അമ്മയുടെ അമ്മയെ കൊണ്ടുവന്നത് മലയാളിയാണ്.’

രാച്ചിയമ്മയുടെ ശിരസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന ഒന്നുരണ്ടു വെള്ളിവരകൾ എന്റെ മനസ്സ് പുഞ്ചിരി പൊഴിച്ചു. എനിക്കും പുഞ്ചിരി തുകാതെ കഴിഞ്ഞില്ല.

വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ മിസിസ് നായർ കാത്തിരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അവർ ചോദിച്ചു: ‘നങ്ങളെ കാലത്ത് പോകുന്നോ?’

‘ഇല്ല.’

‘അമ്മയുടെ ഷവർലേയിൽ പോകാം.’

‘നന്ദി! എനിക്കു ബസ്സു മതി.’

അവർ കൂടുതൽ സംസാരിച്ചില്ല. ഞാൻ വേഗത്തിൽ ഉറങ്ങുകയും ചെയ്തു.

പിറ്റേന്ന് കാലത്ത് ബസ്സ് ചുരമിറങ്ങുമ്പോൾ അവ്യക്തമായ വേദന തിങ്ങുന്ന ഹൃദയത്തിൽ ആ പഴയ വരി പൊന്തിവന്നു: അവളെപ്പേടിച്ചാരും നേർവഴി...ചെറു പെട്ടെന്നു നിറുത്തി. മനസ്സ് മറ്റൊരു വരിയോർത്തു: കാൽച്ചിലങ്ക തിമർത്തുകുലുക്കീട്ടാടുന്നോരമ്മേ.... അതു മുളിക്കൊണ്ടു ചുരമിറങ്ങുമ്പോൾ ചുറ്റും നോക്കി. മനോഹരങ്ങളായ കുന്നുകൾ, ഭൂമിയിലേക്കു താഴ്ന്നുനില്ക്കുന്ന നീലാകാശം, അവ്യക്തസുന്ദരമായ കോടമഞ്ഞ്, മാദകഗന്ധം പരത്തുന്ന യൂക്കാലിപ്റ്റസ് മരങ്ങൾ. വിഷം കുറഞ്ഞ മനോഹരങ്ങളായ ഇഴജീവികളും.